

Araştırma Makalesi

Hatay'da akraba evliliği sıklığı, nedenleri, çocuk sağlığı, ilişkilerde mutluluk ve yaşam doyumu

Tacettin İnandı^a, Nazan Savaş^b, Evrim Arslan^c, Arif Yeniçeri^d, Ersin Peker^d, Ömer Alışkın^d, Mehmet Erdem^d, Elif Durmaz^d

^a Prof. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Hatay

^b Doç. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Hatay

^c Yard.Doç.Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Hatay

^d Ar. Gör. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Hatay

Geliş tarihi: 06.05.2015, Kabul tarihi: 23.02.2016

Özet

Amaç: Bu çalışma Hatay'da akraba evliliği sıklığını, nedenlerini ve bunların çocuk sağlığına, kadınların ilişkilerindeki mutluluk düzeyine ve yaşam doyumuna etkilerini değerlendirdi. **Yöntem:** Kesitsel nitelikteki araştırmada evreni, Hatay'da yaşayan evli, boşanmış ya da eşi ölmüş kadınlar oluşturdu. Çalışma örnekleme çok aşamalı örnekleme seçilen 584 kadın idi. Veriler yüz yüze anket formu ile Nisan-Mayıs 2014'te kadınların evlerinde toplandı. Ölçüm aracı olarak kullanılan soru kâğıdı 'kişisel bilgiler, doğurganlık bilgileri, hastalık ve engellilik durumu, evlilik bilgileri, sosyal ve ekonomik faktörler, evlilik şekli üzerine düşünceler, ilişkilerde mutluluk ölçeği ve yaşam doyum ölçeği' bölümlerini içerdi. **Bulgular:** Akraba evliliği sıklığı %34.4 idi ve düşük öğrenim düzeyi, düşük ekonomik durum ve düşük gelirle ilişkili idi ($p<0.05$). Akraba evliliği yapanlarda toplam gebelik, canlı doğum sayısı, bebek ölümleri ve yeni doğan sonrası bebek ölümleri daha fazlaydı ($p<0.05$). Akraba evliliği olanlarda doğuştan hastalıklı ve sonradan engelli çocuk sayısı daha yüksekti ($p<0.05$). Yaşam doyumu ve ilişkilerde mutluluk açısından akraba evliliği ve diğer evlilikler arasında fark görülmedi ($p>0.05$). **Sonuç:** Hatay'da akraba evliliği çok yaygındır; düşük ekonomik durum ve öğrenim düzeyiyle ilişkilidir. Çocuk sağlığı üzerine olumsuz etkileri vardır.

Anahtar Kelimeler: Akraba evliliği, çocuk ölümleri, mutluluk, doyum, evlilik şekilleri

Sorumlu Yazar: Tacettin İnandı, Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Hatay Tel: 0.326.2455114 mobil: 0.532.7419133 e-mail: inandit@gmail.com

Copyright holder Turkish Journal of Public Health

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License. This is an open Access article which can be used if cited properly.

Causes and prevalence of consanguineous marriage, child health, happiness in relationships and life satisfaction among the women in Hatay

Abstract

Objective: This study assessed the causes and prevalence of consanguineous marriages, their effects on the children's health, on life satisfaction and on relationship's relation to the happiness of the women. **Methods:** In this cross-sectional study, the population consisted of married, divorced or widowed women in Hatay, Turkey. The study sample was 584 women selected by a multistage sampling method. The data were collected during April and May 2014 at the women's homes with a face to face interview. The questionnaire included socio-demographic characteristics, fertility, marital status, social and economic factors, opinions on marriage type, the Happiness Scale in Relationships and Life Satisfaction Scale of the women and child health. **Results:** The prevalence of consanguineous marriage was 34.4%, and low education, low economic status and low income were the associated factors ($p < 0.05$). The total number of pregnancies, live births and infant mortality were higher among consanguineous marriages ($p < 0.05$). Percentages of congenital diseases and disabled children were also higher in this group ($p < 0.05$). Life satisfaction and happiness in relationships were not different for consanguineous marriage and others ($p > 0.05$). **Conclusion:** Consanguineous marriages are very common in Hatay, and they are associated with low economic and educational levels. It has negative effects on the offspring's health.

Key words: Consanguineous marriage, child mortality, happiness, satisfaction, marriage pattern

Giriş

Aralarında kan bağı bulunan kişilerin yaptığı evliliklere akraba evliliği denmektedir. Akraba evliliği nedenleri, sonuçları ve yaygınlığı açısından bakıldığında önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu görülür.

Akraba evliliğinin sıklığı din, kültür ve coğrafyaya göre önemli farklılıklar gösterir ve dünyada evliliklerin yaklaşık %20'si akraba evliliğidir.¹ Akraba evlilikleri tüm dünyada görülmekle birlikte, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Güney Asya ülkelerinde yaygındır, buralarda akraba evliliği yapanların oranı % 25-61 arasında değişir.^{2,3} Ortadoğu'daki Müslüman halklarda akraba evliliği sıklığının %20-70 arasında olduğu belirtilir.^{4,5} Öte yandan Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve Rusya'da akraba evliliği tüm evliliklerin %1'inden azdır.⁶

Türkiye'de akraba evliliği oranı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2011 verilerine göre % 21.2dir.⁷ Bölgelere göre en düşük oran %6.8 ile Batı Marmara'da iken, en yüksek oran %43.6 ile Güneydoğu Anadolu'dadır. Akdeniz Bölgesi %23.1 ile orta sıralarda yer alır.⁷ Bölgemizde yapılan iki çalışmada akraba evliliği yapanların oranı Kahramanmaraş'ta % 30.6, Adana'da %20.6'dır.^{8,9}

Akraba evlilikleri çoğunlukla birinci kuzen evlilikleri şeklinde olmakla birlikte, bu oranlar ülkelere göre önemli değişiklikler göstermektedir. Türkiye'deki akraba evliliklerinin % 56.2'si birinci derece akrabalar arasında gerçekleşmektedir⁷, bölgemiz ülkelerinde en çok birinci kuzen evliliği görülmekte, sıklığı %20-30 arasında değişmektedir.¹⁰

Akraba evliliklerinin sosyal, ekonomik, inanç, ahlak, gelenek, görenek gibi kültürel değerlerle ilişkili olabileceğine dair çalışmalar söz konusudur. Akraba evliliği nedenleri arasında ekonomik nedenler, öğrenim düzeyi, kır/kent, inanç gibi değişik sosyal ve kültürel nedenler ileri sürülmektedir.¹¹ Akraba evliliğinin tercih edilmesinin nedenleri arasında mal varlığının bölünmemesi, yaşanan yörede gelenek olması, geçimin daha iyi olacağı düşüncesi, aynı etnik köken ve inanışlara sahip olunması, aile içi dayanışmayı arttırmak, aileye yabancı birinin girmesini veya aileden birinin yabancıya gitmesini önlemek, rahat iletişim ve güven duygusu bulunmaktadır.³

Akraba evliliğinin öğrenim durumu ve okuryazarlıkla ilişkisi birçok çalışmada önemle vurgulanmaktadır. Türkiye'de okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı %6.6'dır.¹² Hatay'da okuma yazma bilmeyen 6 yaş üstü kadın nüfus oranı %4.2'dir ve okuryazar oranının yüksek olduğu illerdendir.¹²

Akraba evliliklerinin sağlık sonuçları incelendiğinde, akraba evliliği yapan toplumlarda özürlü çocuk doğma riskinin diğer toplumlara göre iki kat fazla olduğu bildirilmiştir.¹³ Akraba evliliğinin resesif olarak kalıtılan hastalıkları, fiziksel ve zihinsel engelli çocuk sayısını, doğum öncesi ve doğum sonu ölümleri, 5 yaş altı çocuk ölümlerini, kendiliğinden düşükleri, doğumsal hastalıkları artırdığı görülmüştür. Akraba evliliği yapmış anne ve babaların çocuklarında şiddetli zihinsel gerilik, körlük, işitme bozukluğu ve sağırılık görülme sıklığı artmıştır.^{11, 14}

İlimizde akraba evliliği ve sağlık sonuçları üzerine veriye ulaşamamıştır. Akdeniz bölgesi engelli nüfus oranlarında %2.60 ile üst sıralardadır ve Hatay'da engelli oranı %2.92 ile bölge ortalamasını artıran engellilik oranının yüksek olduğu illerdendir.^{15, 16}

Bu çalışmada çocuk sağlığının yanı sıra kadın sağlığına ilişkin de bir boyut vardır. Akraba evliliğinin kadın üzerinde de bazı sağlık sonuçları olabileceği olasılığından yola çıkılarak, kadınların

ilişkilerde mutluluk ve yaşam doyumuna bakılmıştır.

Çalışmanın amacı Hatay'daki akraba evliliği sıklığını, nedenlerini, çocuk sağlığı üzerine etkilerini, ailelerin ilişkilerindeki mutluluk düzeyini ve yaşam doyumlarını değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntem

Kesitsel tipteki bu çalışmada evren Hatay'da yaşayan evli ya da boşanmış/eşi ölmüş kadınlardır. Veriler Nisan-Mayıs 2014'te evlere gidilerek toplanmıştır. Araştırmada çok aşamalı örneklem yöntemi kullanıldı. İlk aşamada TÜİK 2011 verilerine göre Hatay'ın toplam nüfusu 1.474.223 olduğu, ortalama hane büyüklüğünü için 4.98 kişi alınarak, toplam hane sayısı 299.031 olarak hesaplandı. Akraba evliliği sıklığı için Kahramanmaraş'ın akraba evliliği prevalansı olan %30.0 alınarak, %95 güvenilirlik ve uygun görülen sapma %4 kabul edildiğinde örneklem büyüklüğü 503 olarak elde edildi. Küme örneklem nedeni ile, küme etkisini azaltmak amacı ile buna % 15 eklemeye yapıldı ve gidilecek sayısı 584 olarak hesaplandı. İkinci aşamada toplam 73 küme ve her kümeden 8 kişi ile görüşülmesine karar verildi. Küme birimi olarak kırsal alanda bir köy, kentsel alanda ise bir mahalle alındı. Üçüncü aşamada, seçilen kümeler kır kent nüfus oranına göre dağıtıldı. Mahallelere düşen küme sayısı 37, köylere düşen küme sayısı 36 olarak belirlendi. Mahalle ve köylerin listesi yapıldı.(191 mahalle,440 köy). Bu listeden mahalleler için 1/5, köyler için 1/12 sistematik örneklem yöntemiyle kümeler seçildi. Kümelerden kişilerin seçimi ise kapı numaralarına göre basit rasgele örnekleme yöntemiyle yapıldı.

Anket formlarının ön denemesi 20 kişide yapıldı ve bu veriler çalışmada kullanılmadı. Veriler ev ziyaretleriyle yüz yüze görüşme yöntemiyle elde edildi. Çalışmada, görüşmeyi kabul etmeyen veya evde bulunamayan 152 kişi yerine en yakın komşusu alındı. Hedeflenen 584 kişiye ulaşıldı.

Araştırmamızda aralarında kan bağı bulunan kişilerin yaptığı evlilikler akraba evliliği olarak kabul edilmiştir. Araştırmamızda akraba evlilikleri, 1. derece, 2. derece ve uzak akraba evlilikleri olarak sınıflandırılmıştır. Kardeş çocuklarının evliliği birinci derece, kardeş torunlarının evliliği ikinci derece, akraba olan ancak birinci derece ve ikinci derece akraba evliliği yapmamış kişilerin evliliği ise uzak akraba evlilikleri olarak değerlendirilmiştir.¹¹ Ölçüm aracı olarak kullanılan soru kâğıdı 'kişisel bilgiler, doğurganlık bilgileri, hastalık ve engellilik durumu, evlilik bilgileri, sosyal ve ekonomik faktörler, evlilik şekli üzerine düşünceler, ilişkilerde mutluluk ölçeği ve yaşam doyum ölçeği' bölümlerini içermekte idi. Düşük ve ölü doğum ayırımı için 28 hafta kullanılmıştır.^{17, 18}

İlişkilerde Mutluluk Ölçeği

Fletcher, Fitness ve Blampied tarafından geliştirilen İlişkilerde Mutluluk Ölçeği-İMÖ (Relationship Happiness Questionnaire) 6 maddeden oluşmakta ve her madde yedi noktalı bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir (örn. hiç sevmiyorum 1..2..3..4..5..6..7 çok seviyorum gibi). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan ise 42'dir.¹⁹ Toplam puan arttıkça ilişkilerde mutluluk artıyor şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçek maddeleri: sevgi, mutluluk, genel doyum, ilişkinin istikrarı, sorunların ciddiyeti ve ilişkiye bağlılık düzeyi ile ilgili algıları ölçmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Tutarel-Kışlak tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinalinin iç tutarlık katsayısı 0.87'dir, Türkçe'ye çevirisinin iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) 0.80 bulunmuştur.²⁰ Bizim çalışmamızda ise 0.88 olarak elde edilmiştir.

Yaşam Doyum Ölçeği

Bireylerin yaşam doyumunu ölçmek amacıyla Diener ve arkadaşları tarafından (1985) geliştirilmiştir.²¹ Ölçek 'hayatımdan memnunum, hayatımda sahip olmak istediğim her şeye sahibim, yaşam koşullarım pek çok yönleriyle ideallerimi karşılıyor, tekrar yaşasaydım hiç bir şeyi

değiştirmezdim, yaşam koşullarım mükemmeldir' ifadelerini içeren 5 maddeden oluşmaktadır. Her madde için 'hiç katılmıyorum' ile 'tamamen katılıyorum' arasında değişmek üzere 1'den 7'ye kadar seçenekler sunulmuştur. Toplam puan 5 ile 35 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi yaşam doyumunun yükseldiğini gösterir. Ölçeğin Türkçe geçerlik, güvenilirlik çalışması Köker (1991) ve Yetim (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinalinin iç tutarlık katsayısı 0.87'dir, Türkçe çevirisinin iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) 0.86'dır.²² Bizim çalışmamızda ise 0.90 olarak elde edilmiştir.

Bağımlı ve bağımsız değişkenler

Akraba evliliğinin nedenlerini ve etkileyen faktörleri incelediğimiz kısımda akraba evliliği bağımlı değişken iken; çocuk sağlığı, yaşam doyumunu ve ilişkilerde mutluluk düzeyini incelediğimiz bölümlerde akraba evliliği bağımsız değişkendir.

Etik

Çalışma için Mustafa Kemal Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay, kişilerden ise bilgilendirilmiş sözlü onamları alınmıştır. Verilerin analizleri SPSS 19.0 paket programı ile yapılmış; analizlerde student-t testi, Mann-Whitney U ve ki -kare, Ancova testleri kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışmaya katılan kişilerin yaş ortancası 41.0, en küçük yaş:18, en büyük yaş:84'tür. Akraba evliliği durumuna göre bazı sosyo-ekonomik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre kadınların %92.0'ı halen evli, %8.0'ının ise eşi ölmüş veya boşanmıştır. Kadınların %68.5'i hem resmi nikah hem imam nikahı yaptırmış, %30.5'i sadece resmi nikahlı, %1 ise sadece imam nikahlıdır ve %87.3'ü Hatay doğumludur. Kadınların %22.8'inin okuma yazması yok iken, %4.8'i üniversite/yüksek okul mezunudur. Katılımcıların %88.5'i ev hanımıdır, ailelerin aylık ortalama geliri 1226.30 TL'dir ve kadınların %84.4'ünün kendine ait geliri bulunmamaktadır.

Eşlerinin yaş ortalaması 46.9±13.5'dir, %4.5'inin okuma yazması yok ve %3.3'ü işsizdir.

Çalışmada akraba evliliği sıklığı %34.4 olarak bulundu. Yaşanılan yerin kır/kent olması, nikâh türü ve anne-baba akrabalığıyla akraba evliliği arasında ilişki bulunmaz iken, çalışma durumu, maddi durum algısı ile ilişkili bulundu (Tablo 1). Ev dışında gelir getiren bir işte çalışanlarda, maddi durum algısı iyi olanlarda akraba

evliliği daha düşük sıklıkta görüldü (p<0.01).

Akraba evliliği durumuna göre kendilerinin, eşlerinin, anne ve babalarının öğrenim düzeyleri Tablo 2'de verildi. Eşin öğrenim düzeyi ile akraba evliliği sıklığı arasında ilişki bulunmazken; kendisinin, annesinin ve babasının öğrenim düzeyi arttıkça akraba evliliği sıklığı düşmekte idi (p<0.05).

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumuna göre akraba evliliği

Değişkenler	Akraba evliliği				Toplam		p değeri*
	Var		Yok		Sayı	Yüzde	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Yaşadığı Yer							
Kır	107	38.4	172	61.6	279	47.7	0.056
Kent	94	30.8	211	69.2	305	52.3	
Medeni Hali							
Evli	186	34.6	351	65.4	537	92.0	0.706
Eşi ölmüş/ eşinden ayrılmış	15	31.9	32	68.1	47	8.0	
Nikâh Türü							
Resmi nikâh	52	29.2	126	70.8	178	30.4	0.170
İmam nikâhı	3	50.0	3	50.0	6	1.2	
Resmi ve İmam nikâhı	146	36.5	254	63.5	400	68.4	
İş Durumu							
Ev hanımı	190	36.6	329	63.4	519	88.8	0.002
Gelir getiren işte çalışan	11	16.9	54	83.1	65	11.2	
Maddi Durum Algısı							
İyi	14	17.5	66	82.5	80	13.6	0.001
Orta	135	37.7	223	62.3	358	61.3	
Zayıf	52	36.1	92	63.9	144	25.1	
Anne-Baba Akrabalık							
Var	57	40.7	83	59.3	140	23.9	0.072
Yok	144	32.4	300	67.6	444	76,1	
Toplam	201	34.4	383	65.6	584	100	

*Ki Kare kullanıldı.

Tablo 2. Akraba evliliği durumuna göre kendisinin, eşinin, annesi ve babasının öğrenim düzeyi

	Kendisi		Eşi		Anne		Baba	
	Akraba evliliği		Akraba evliliği		Akraba evliliği		Akraba evliliği	
	Var (n=201)	Yok (n=383)	Var (n=200)	Yok (n=381)	Var (n=201)	Yok (n=382)	Var (n=201)	Yok (n=381)
Öğrenim düzeyi								
Okur yazar değil	23.9	22.2	4.0	4.7	73.6	62.0	36.3	33.1
Okuryazar	9.0	7.6	6.5	6.8	10.4	13.4	28.4	22.0
İlkokul mezunu	53.2	41.0	56.0	49.6	15.4	21.2	30.8	33.9
Ortaokul mezunu	6.5	12.8	15.5	15.5	0	1.8	1.5	5.0
Lise mezunu	4.5	10.7	13.0	13.6	0.5	0.8	2.0	3.9
Yüksekokul/ Üniversite mezunu	3.0	5.7	5.0	9.7	0	0.8	0.5	2.1
p değeri*	0.006		0.430		0.040		0.040	

*Eğimde ki kare kullanıldı.

Tablo 3 akraba evliliği durumuna göre evlilik şekillerini göstermektedir. Kendisinin onayladığı görücü usulü evlilikler her iki grupta da ilk sırayı alırken, akraba evliliği yapanlarda daha sık görülmektedir. Akraba evliliği yapmayanlarda ise yapanlara göre kendi seçimi aile onayı evlilikler daha fazla görülmektedir.

Kadının ve eşinin yaşı, ilk evlilik yaşı, evlilik süresi ve aylık ortalama gelirin akraba evliliği durumuna göre dağılımı Tablo 4'de verildi. Akraba evliliği yapanların daha erken yaşta evlendikleri, evlilik sürelerinin daha uzun olduğu ve aylık ortalama gelirlerinin daha düşük olduğu görüldü ($p<0.05$).

Akraba evliliklerinin büyük çoğunluğunu birinci derece akraba evlilikleri oluşturmaktadır. Kişiler akraba evliliği yapma nedeni olarak sıklıkla severek evlenme, ailelerinin isteği (baskı yapılmadan) ve yörelerinde geleneksel olduğu için tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Tablo 5).

Toplam gebelik sayısı, canlı doğum sayısı, yaşayan çocuk sayısı, yenidoğan sonrası bebek ölümleri ve bebek ölümleri akraba evliliği yapanlarda daha fazla idi.

Kovaryans analizi ile toplam gebelik sayısı kontrol altına alındığında canlı doğum ve yaşayan çocuk sayıları arasındaki fark, canlı doğum sayıları kontrol altına alındığında ise bebek ölümleri ve yenidoğan sonrası bebek ölümleri arasındaki fark önemini korudu. Öte yandan düşük ve ölü doğum sayılarındaki farklılıklar önemli değildi. (Tablo 6). On yıllık evlilik sürelerine göre gruplandırılarak, ortalamalar karşılaştırıldığında canlı doğum ve yenidoğan sonrası bebek ölümleri arasındaki fark önemini korudu ($p<0.01$).

Akraba evliliği varlığına göre çocukta kalıcı hastalık ve engellilik durumu Tablo 7'de sunuldu. Akraba evliliği yapanların çocuklarında doğuştan kalıcı hastalık ve sonradan kalıcı engellilik daha fazla görüldü ($p<0.05$).

İlişkilerde mutluluk ölçeği ve yaşam doyumu ölçekleri ile akraba evliliği arasında ilişki bulunamamıştır. İlişkilerde mutluluk ölçeği ortalamaları akraba evliliği yapanlarda 36.76 ± 5.41 , yapmayanlarda 36.61 ± 6.04 'tü ($p>0.05$). Yaşam doyumu ölçeği ortalamaları akraba evliliği yapanlarda 25.35 ± 7.04 , yapmayanlarda 26.17 ± 6.34 'tü ($p>0.05$).

Tablo 3. Akraba evliliği durumuna göre evlilik şekilleri

	Akraba Evliliği (%)			
	Var (n=201)	%95 GA	Yok (n=383)	%95 GA
İlk Evlenme Şekli				
Kendi seçimi aile onayı var*	20.9	15.2-26.5	35.5	30.7-40.2
Kendi seçimi aile onayı yok	3.5	0.9-6.0	1.8	0.4-3.1
Görücü usulü kendi onayı var*	67.7	61.2-74.1	55.6	50.6-60.5
Görücü usulü kendi onayı yok	8.0	4.2-11.7	7.0	4.4-9.5

*Aradaki fark önemli, GA: Güven aralığı

Tablo 4. Akraba evliliği durumuna göre yaş, evlenme yaşı, evlilik süresi ve aylık ortalama gelir

Değişkenler	Akraba evliliği				p değeri*
	Var		Yok		
	En küçük- En büyük	Ortanca	En küçük- En büyük	Ortanca	
Yaş	18-80	43	18-78	40	0.170
Eşin yaşı	20-85	47	23-88	45	0.150
İlk evlilik yaşı	13-38	19	11-43	20	0.037
Evlilik Süresi (yıl)	1-63	22	1-61	19	0.028
Aylık ortalama gelir (TL)	0-5000	900	0-8500	1000	0.001

*Mann Whitney U kullanıldı.

Tablo 5. Akraba evliliği yapanların akrabalık derecesi ve yapma nedenleri

	Sayı	Yüzde
Akrabalık Derecesi		
Birinci derece	130	64.6
İkinci derece	23	11.5
Uzak akraba	48	23.9
Akraba Evliliği Yapma Nedeni		
Severek evlenme	79	39.4
Ailelerin isteği (baskı yapılmamış)	55	27.4
Yörelerinde gelenek olması	47	23.4
Yabancıya gitmesin düşüncesi	23	11.5
Geçim daha iyi	13	6.5
Ailelerin Baskısı	5	2.5
Malın bölünmemesi	3	1.5
Diğer	9	4.5

Tablo 6. Akraba evliliği durumuna göre doğum, düşük ve çocuk ölümleri

Akraba Evliliği Değişkenler	Var		Yok		p değeri*
	Ortalama	Standart sapma	Ortalama	Standart sapma	
Toplam Gebelik	4.68	2.69	3.92	2.88	<0.001
Canlı Doğum	3.92	2.37	3.19	2.17	<0.001
Ölü Doğum	0.14	0.45	0.15	0.56	0.500
İsteyerek Düşük	0.05	0.24	0.06	0.31	0.890
Kendiliğinden Düşük	0.52	0.97	0.42	0.87	0.170
Tıbbi Nedenli Düşük	0.05	0.41	0.10	0.58	0.190
Yaşayan Çocuk	3.52	2.16	2.95	1.99	0.001
Bebek ölümü	0.25	0.76	0.10	0.47	0.006
0-7 Gün İçinde Ölen	0.03	0.18	0.05	0.29	0.780
8-28 Gün İçinde Ölen	0.03	0.17	0.02	0.15	0.250
29-365 Gün İçinde Ölen	0.19	0.68	0.04	0.31	<0.001
1-5 Yaş Arası Ölen	0.06	0.26	0.05	0.27	0.150

*Mann-Whitney U kullanıldı

Tablo 7. Akraba evliliği durumuna göre çocukta kalıcı hastalık ve engellilik

	Akraba Evliliği				Toplam		P değeri*
	Var		Yok		Sayı	Yüzde ^b	
	Sayı	Yüzde ^a	Sayı	Yüzde ^a	Sayı	Yüzde ^b	
Doğuştan kalıcı hastalık							
Var	18	9.0	14	3.7	32	5.5	0.008
Yok	183	91.0	369	96.3	552	94.5	
Sonradan kalıcı hastalık							
Var	8	3.9	13	3.3	21	3.6	0.718
Yok	193	96.1	370	96.7	563	96.4	
Doğuştan kalıcı engel							
Var	7	3.4	6	1.6	13	2.2	0.149
Yok	194	96.6	377	98.4	571	97.8	
Sonradan kalıcı engel							
Var	9	4.5	5	1.3	14	2.4	0.023**
Yok	192	95.5	378	98.7	570	97.6	

*Kikare kullanıldı **Fisher exact kullanıldı ^a Sütun yüzdesi ^b Satır yüzdesi

Tartışma

Çalışmaya katılan kadınların %22.8'inin okuma-yazma bilmemesi önemli bir sorunu göstermektedir. Resmi verilere göre Hatay'da okuma yazma bilmeyen kadın oranı %4.2, Türkiye'de okuma-yazma bilmeyen kadın nüfus oranının %6.6 olduğu düşünülür ise örneklemimizin öğrenim düzeyinin önemli ölçüde düşük olduğu görülmektedir.¹²

Akraba evliliği sıklığı çalışmamızda % 34.4, Kahramanmaraş'ta yapılan bir çalışmada %30.6, Adana Havutlu Beldesi'nde ise %20.6 bulunmuştur.^{8, 9} Türkiye ortalamasının %21.2 olduğu göz önüne alınır ise, çalışmamızda akraba evliliğinin yüksek olduğu görülür.⁷ Hatay akraba evliliği sıklığı açısından bölgesindeki iki ilden ve Türkiye ortalamasından daha yüksektir.

Çalışmamızda akraba evliliklerinin %64.6'sı birinci kuzen evliliğidir. Daha önce Nar tarafından Hatay'ın Reyhanlı ilçesi köylerinde yapılan çalışmada akraba evliliklerinin %44.0'ının birinci kuzen evliliği olduğu bulunmuştur.²³ Tabak³ tarafından Bakirköy'de yapılan çalışmada akraba evliliği yapanların %62.2'sinin birinci kuzen evliliği olduğu belirtilmiştir.³ Yüksel ve ark.²⁴ tarafından Malatya'da yapılan çalışmada birinci kuzen evliliğinin oranı %74.2 olarak saptanmıştır. Akın¹⁴ tarafından Denizli kırsalında yapılan bir çalışmada ise birinci kuzen evliliği %82.6 gibi yüksek oranda bulunmuştur. Akraba evliliği yapan çiftlerin birinci kuzen evliliği oranları, Trabzon'da %39.0, Sivas'ta %67.3, Ankara'da ise %81.0 olarak bulunmuştur.²⁵⁻²⁷ Özdemir ve ark.'nın³⁰ Bursa'da yaptığı çalışmada da birinci kuzen evliliği oranı %93.0 gibi oldukça yüksek oranda bulunmuştur. Ülke genelinde olduğu gibi ilimizde de akraba evlilikleri içinde birinci kuzen evlilikleri başta gelmektedir.

Dünya genelinde de benzeri bir durum söz konusudur. Grant ve Bittles²⁸ tarafından yapılan bir çalışmada İngiliz Pakistanlılarda şimdiki kuşağın %50-55'inin evliliği birinci kuzenler arasındadır. Fas'taki akraba evliliklerinin yaklaşık üçte ikisi, Cezayir'dekilerin %40'ı, Tunus'takilerin %32'si birinci kuzenler arasındadır.¹

Araştırmamızda akraba evliliği yapanlarda ev kadını olarak çalışma oranı diğerlerine göre iki kat daha fazladır. Akın'ın¹⁴ Denizli'de, Tavukçu¹¹ ve arkadaşlarının da Bursa'da yaptığı çalışmada araştırmamızı destekler sonuçlar bulunmuştur. Kuşkusuz ev hanımlığı yapmak akraba evliliğinin bir sonucu olamaz, öte yandan bir arada bulunmaları değerlendirilmeyi anlamlı kılar.

Aylık ortalama gelir, akraba evliliği yapanlarda daha düşük bulunmuştur. Tavukçu ve ark.¹¹ tarafından yapılan çalışmada da akraba evliliği yapanların sosyoekonomik düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Maddi durum algısını iyi, orta ve kötü olarak sınıflandırdığımızda akraba evliliği yapanların çoğu maddi durumu orta olarak belirtmişlerdir. Bu durum akraba evliliği yapanların belli düzeyde mala sahip olduklarını ve mallarının bölünmemesi için akraba evliliğine yönelindikleri düşüncesini desteklemektedir.

Hem kadının, hem de anne-babanın öğrenim düzeyi arttıkça akraba evliliği sıklığı azalmaktadır. Tavukçu ve ark.'nın¹¹ yaptığı çalışmada da kadınların öğrenim düzeyi arttıkça akraba evliliğinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Nar²³ tarafından Hatay ve Şanlıurfa'da yapılan çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur.

Çalışmamızda görücü usulü kendi onayı evlilikler her iki grup içinde ilk sırada olmakla birlikte, akraba evliliği yapanlarda bu evlilik şekli önemli oranda daha yüksek idi. Tabak'ın³ yaptığı çalışmada da benzer sonuç elde edilmiştir. Çalışmamızdaki evlenme şekli ile ilgili bir diğer bulgu da, akraba evliliği yapmayanlarda kendi seçimi aile onaylı evliliklerin akraba evliliği yapanlara göre daha sık görülmesi idi. Bu bulgu akraba evliliğinde ailenin rolünün daha fazla olduğunu görüşünü desteklemektedir.

Çalışmamızda, daha önce yapılan çalışmalara benzer şekilde akraba evliliği yapan kadınların daha erken yaşlarda evlendikleri görülmüştür. 1998 TNSA verilerine bakıldığında; akraba evliliği yapan kadınlar akraba evliliği yapmayanlara göre bir yıl daha erken evlenmektedir.²⁹ Donbak⁸ tarafından Kahramanmaraş'ta yapılmış bir

çalışmada, kadın ve erkeğin ilk evlenme yaşı akraba evliliği yapanlarda daha düşük tespit edilmiştir.

Akraba evliliği yapma nedenlerini arasında severek evlenme, ailelerin isteği (baskı yapılmadan) ve geleneksel olduğu için yapanlar ilk üç sırayı oluşturmaktaydı. Tavukçu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada yörelerinde gelenek olması, severek evlenme ve yabancıya gitmesin düşüncesi akraba evliliği yapma nedenleri arasında çoğunluğu oluşturmaktadır. Yine aynı çalışmada ailelerin isteği (baskı yapılmadan) ise %11.7'lik oranla beşinci sırada yer almaktadır.¹¹ Özdemir ve ark.'nın³⁰ yaptığı çalışmada gelenek, aile baskısı ve aşık olmak ilk üç sırayı paylaşmaktadır.

Çalışmamızda mallarının bölünmemesi için yapılan akraba evlilikleri %1.5 gibi düşük oranda bulunmuştur. Özdemir³⁰ ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada %0.6, Tavukçu¹¹ ve ark.'nın yaptığı çalışmada da %0.5 gibi düşük oranlardadır. Öte yandan akraba evliliği yapanların çoğunluğunun ilkökul düzeyinde bir öğrenime sahip oldukları ve maddi durum algılarının orta düzeyde olduğu dikkat çekmektedir.

Akraba evliliği yapanların evlilik sürelerinin daha uzun olması nedeniyle çocuk sağlığı sonuçları üzerine etkisi olabileceği düşünülerek analizlerde evlilik süreleri kontrol altına alındı. Toplam gebelik sayısı, canlı doğum sayısı, yaşayan çocuk sayısı akraba evliliklerinde daha fazla bulundu. Tavukçu ve ark.'nın¹¹ yaptığı çalışmada kadın başına düşen ortalama gebelik sayısı, canlı doğum sayısı, yaşayan çocuk sayısı akraba evliliği yapanlarda daha yüksek idi. Hindistan ve Pakistan'da yapılan toplam 21 çalışmada kuzen evlilikleri yapan kadınlarda ortalama canlı doğum sayısı akraba evliliği yapmamış kadınlardan yüksek bulunmuştur.³¹ Akraba evliliği yapanların daha yüksek doğurganlık oranlarına sahip olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda kendiliğinden, isteyerek ve tıbbi nedenli düşüklerle akraba evliliği arasında ilişki bulunamadı. Benzer şekilde Donbak⁸ ve Özdemir³⁰ tarafından

yapılan çalışmalarda da kendiliğinden düşüklerle akraba evliliği arasında ilişki görülmedi. Kalyoncu³² tarafından yapılan çalışmanın sonuçları da bizimkini destekler niteliktedir. Öte yandan Elazığ'da 1992 yılında yapılmış bir çalışmada, akraba evliliği yapanlarda kendiliğinden düşük oranı %8.4 iken, akraba evliliği yapmayanlarda bu oran %5.2 tespit edilmiş ($p<0.05$).³³ Güz'ün³⁴ Antalya'da yapmış olduğu çalışmada, akraba evliliği yapanlarda kendiliğinden düşük oranı akraba evliliği yapmayanlara göre yüksek bulunmuştur. Çalışmamızda düşüklere ilişkin fark bulunmasa da bazı çalışmalarda akraba evliliği yapanlarda düşüklerin daha fazla olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda ölü doğumlarla akraba evliliği arasında ilişki bulunamamıştır. Özdemir ve ark.'nın yaptığı çalışmada bizimkini destekler niteliktedir.³⁰ Sivas'ta ve Elazığ'da yapılan araştırmalarda da, çalışmamızdaki gibi akraba evliliği yapanlarda ölü doğum sayılarındaki farkın önemli olmadığı belirtilmiştir.^{33, 35} Tavukçu ve ark.'nın¹¹ yaptığı çalışmada ölü doğum sayısı akraba evliliği yapanlarda daha yüksektir. Donbak⁸ tarafından yapılan çalışmada akraba evliliği yapanlarda ölü doğumun daha fazla olduğu belirtilmiş. Akraba evliliğinin ölü doğumlar üzerine etkisi açısından çalışmalara bakıldığında, bazı kısım çalışmalar akraba evliliklerinin ölü doğum sıklığını artırdığını ileri sürerken, diğerleri farklılıkları önemli bulmamıştır.

Yenidoğan sonrası bebek ölümleri ve bebek ölümleri akraba evliliklerinde daha fazla bulundu. Tavukçu ve ark.'nın¹¹ yaptığı çalışmada benzer şekilde ölen bebek ve çocuk sayısı akraba evliliği yapanlarda daha yüksek idi. Tunçbilek ve ark.'nın¹³ Türkiye'de akraba evliliğinin fertilitite ve mortalite üzerine etkilerini göstermek için yaptıkları araştırmada birinci kuzen evliliği yapanlarda yenidoğan sonrası bebek, bebek ve 5 yaş altı ölümler daha yüksek bulunmuştur. Elazığ'da Tüzün'ün yaptığı çalışmada, akraba evliliği yapanlarda bebek ölüm oranı %6.19, yapmayanlarda %3.02 saptanmıştır ($p<0.05$).³³ Donbak⁸ tarafından yapılan çalışmada da bebek ölümlerinin akraba evliliği yapanlarda iki kat daha fazla olduğu tespit edilmiş. Özdemir ve ark.'nın³⁰ yaptığı çalışmada akraba evliliğiyle ile bebek

ölümleri arasında ilişki bulunamamıştır. Çalışmaların çoğu akraba evliliğiyle bebek ve çocuk ölümleri arasında ilişki olduğunu desteklemektedir.

Araştırmamızda akraba evliliği yapanların çocuklarında doğuştan kalıcı hastalık ve sonradan kalıcı engellilik daha fazla görüldü. Yüksel ve ark.'ları²⁴ tarafından yapılan çalışmada da akraba evliliği yapanlarda doğuştan kalıcı hastalıkların daha fazla olduğu bildirilmiştir. Donbak'ın⁸ yaptığı çalışmada akraba evliliklerinden olan çocuklarda doğumsal kusurların beş kat daha fazla olduğu görülmüştür. Elazığ ilinde yapılan bir çalışmada akraba evliliğinin malforme doğumlar üzerine etkisi incelenmiş; akraba evliliği yapanlarda %6.49 saptanan bu oran, akraba evliliği olmayanlarda %3.42 saptanmıştır ($p<0.05$).³³ Sivas'ta yapılan çalışmada akraba evliliği yapanların %8.5'inin, yapmayanların ise %5.0'nin doğumsal malformasyonlu çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir.³⁵ Güz'ün³⁴ yapmış olduğu çalışmada akraba evliliği yapanlarda malformasyonlu doğan çocuk oranı %6.11 iken; yapmayanlarda bu oran %1.01 saptanmıştır. Buna karşılık Kalyoncu'nun³² yapmış olduğu araştırmada akraba evliliği ile malformasyonlu bebek doğma oranı arasında bir ilişki gösterilmemiştir. Yapılan çalışmaların çoğu akraba evliliği önemli bir şekilde doğumsal hastalıkları ve engellilikleri artırdığı yönündedir. Öte yandan çocuk sağlığı üzerine akraba evliliği dışında, annenin yaşı, eğitimi, doğum sayısı, doğum sırası gibi pek çok sosyal ve ekonomik faktör etkilidir.

Akraba evliliği yapanlarda ilişkilerde mutluluk durumu ve yaşam doyumu akraba evliliği yapmayanlarla benzerdir. İlişkilerde mutluluk ölçeği için ortalama puan dikkate alındığında iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Tutarel-Kışlak tarafından yapılan çalışmada da kadınların ilişkilerde mutluluk ölçeğinden elde edilen değer 35 olup çalışmamıza benzerdir.²⁰ Yaşam doyumu ölçeği için ortalama puan dikkate alındığında orta-iyi arasında olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, çalışmamızda akraba evliliğinin bölgemizde önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu bir kez daha görülmüştür. Hatay'da her üç evlilikten biri akraba

evliliğidir ve bu evliliklerin çoğu birinci kuzen evlilikleridir. Akraba evlilikleri sosyal, kültürel, ekonomik nedenlerle ilişkilidir ve özellikle öğrenim düzeyinin düşüklüğünden olumsuz etkilenmektedir. Araştırmalar akraba evliliğinin düşüklere, ölü doğumlara, bebek ve çocuk ölümlerine, doğuştan hastalıklı ve engelli birey sayısında artışa neden olabileceğini göstermektedir.

Bölgemizde akraba evliliği oranlarını azaltmaya yönelik müdahale programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu programların temel bileşenlerinden birisi özellikle kız çocuklarının öğrenime devamlılığının sağlanması ve evlilik öncesi danışmanlığın yaygınlaştırılması olmalıdır. Toplumda evlilik davranışındaki değişimlerin yavaş olacağı ve uzun zaman alacağı unutulmamalı, akraba evliliğinin olumsuz sonuçları her fırsatta toplumla paylaşılmalıdır.

Kaynaklar

1. Anwar WA, Khyatti M, Hemminki K. Consanguinity and genetic diseases in North Africa and immigrants to Europe: Eur J Public Health 2014; 24(Suppl 1):57-63.
2. Hamamy H. The global prevalence of consanguinity. <http://www.consang.net> 2011. erişim tarihi Şubat 2015.
3. Tabak A. Endokrinoloji Ve Metabolizma Polikliniğimizden Takipli Hastalarda Akraba Evliliği Sıklığı Ve Akraba Evliliğini Etkileyen Faktörler. Uzmanlık Tezi İstanbul, 2008.
4. Jaber L, Halpern GJ, Shohat m. The impact of consanguinity worldwide. Community Genet 1998;1(1):12-17.
5. Bittles A. Consanguinity and its relevance to clinical genetics. Clin Genet 2001; 60(2):89-98.
6. Bittles AH. Consanguineous marriage and childhood health. Dev Med Child Neurol 2003;45(8):571-576.
7. Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/taya2013trk.pdf>. 2013.erişim tarihi Ocak 2015
8. Donbak L. Consanguinity in Kahramanmaraş city, Turkey, and its

- medical impact. Saudi medical journal 2004;25(12):1991-1994.
9. Akbaba M, Kis SU, Nazlıcan E, Gündüz E. Adana Havutlu Beldesinde Özürlülük Sıklığı ve Özürlülerde Akraba Evliliği Sıklığının Araştırılması. TAF Preventive Medicine Bulletin, 2012. 11(6)725-730.
 10. Tadmouri GO, Nair P, Obeid T, Al Ali MT, Al Khaja N, Hamamy HA. Consanguinity and reproductive health among Arabs. Reprod Health 2009;6(17):1-9.
 11. Tavukçu N, İrgil E. Bursa Nilüfer halk sağlığı eğitim ve araştırma bölgesi'nde yaşayan kadınlarda akraba evlilikleri. TAF Prev Med Bull 2008; 7(2):107-112.
 12. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları www.tuik.gov.tr. 2013 erişim tarihi Şubat 2015
 13. Tunçbilek E, Ulusoy M. Consanguinity in Turkey in 1988. Nufusbilim Dergisi/Turkish Journal Of Population Studies 1989;11:35-46.
 14. Akın G. Denizli Kırsal Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 2000;40(3-4):67-80.
 15. Hatay İli Özürlü Envanteri Çalışması <http://www.hatay.gov.tr/images/Rapor/EngelliEnvanteri.pdf>. 2011. erişim tarihi Mart 2015
 16. Türkiye Özürlüler Araştırması http://www.ozida.gov.tr/odes/odes_2012/?menu=dosya&sayfa=Arastirma. 2002. erişim tarihi Nisan 2015.
 17. Maternal, newborn, child and adolescent health http://www.who.int/maternal_child_adolescent/epidemiology/stillbirth/en/ 2015. erişim tarihi Nisan 2015.
 18. Health statistics and information systems <http://www.who.int/healthinfo/statistics/indmaternalmortality/en/> erişim tarihi Nisan 2015
 19. Fletcher GJ, Fitness J, Blampied N. The link between attributions and happiness in close relationships: The roles of depression and explanatory style. Journal of Social and Clinical Psychology 1990;9(2):243-255.
 20. Tutarel-Kışlak Ş. İlişkilerde mutluluk ölçęi (İMÖ): güvenilirlik ve geçerlik çalışması. Kriz Dergisi 2002;10(1):37-43.
 21. Diener E, Emmons RA, Larsen RJ, Griffin S. The satisfaction with life scale. J Pers Assess. 1985;49(1):71-75.
 22. Köker S. Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991.
 23. Nar MŞ. Tıbbi Antropoloji: Akraba Evliliklerinin Patolojik Etkileri. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1668/17804.pdf> erişim tarihi Mart 2015
 24. Yüksel Ş, Kutlubay A, Karaoğlu L, Yoloğlu S. The prevalence of consanguineous marriages in the city of Malatya, Turkey. Turk J Med Sci 2009; 39(1):133-137.
 25. Aayan D, Beder Şen R, Ünal G, Yurtkuran S. Ankara'da Akraba Evliliği. Aile ve Toplum Dergisi 2001;4(1):7-26.
 26. Baki A, Karagüzel A, Beser E, Cakmakçı T, Uçar F, Omeroglu A. Consanguineous marriages in the province of Trabzon, Turkey. East African medical journal 1992;69(2):94-96.
 27. Demirel S, Kaplanoğlu N, Acar A, Bodur S, Paydak F. The frequency of consanguinity in Konya, Turkey, and its medical effects. Genetic counseling (Geneva, Switzerland) 1996;8(4):295-301.
 28. Grant JC, Bittles AH. The comparative role of consanguinity in infant and childhood mortality in Pakistan. Ann Hum Genet 1997;61(Pt 2): 143-149.
 29. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/TNSA1998-AnaRapor.pdf>. 1998. erişim tarihi Aralık 2014.
 30. Özdemir H, Alper Z, Bilgel N. Consanguineous marriages in A suburb of a metropolitan city: a study from Bursa, Turkey. Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi, 2009. 29(5): p. 1235-1241.
 31. Hussain R, Bittles AH. Assessment of association between consanguinity and fertility in Asian populations. Journal of Health, Population and Nutrition 2004;1-12.

32. Kalyoncu C. Akraba Evlilikleri ve Doğuştan Kusurlar. Balkan Medical Journal 1980; 1980(2).
33. Tuzun C, Elyas H. Elazığ ili merkez ve çevresinde akraba evlilikleri insidansı ve tıbbi sonuçları. Fırat Tıp Dergisi 1996;1:60-65.
34. Güz K. Antalya Yöresinde Akraba Evlilikleri Sıklığı ve Tıbbi Sonuçları. Bilim Uzmanlığı Tezi, 1987.
35. Düzcan F. Sivas Popülasyonunda Akraba Evliliği Sıklığı ve Aileler Üzerindeki Tıbbi Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıbbi Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1994.